

DSSSB TGT & PGT

Part-B

SCHOLAR BATCH

संस्कृत

सन्धि

Part -3

LIVE 20-03-2024 05:00 PM

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

(क) निम्नलिखित शब्दों का सन्धिविच्छेद करके सूत्र लगाकर प्रयोगों की सिद्धि करें।

१. नद्यत्र

नदी + अत्र

२. यद्यपि

यदि + अपि

३. प्रत्येकम्

प्रति + एकम्

४. करोम्यहम्

करोमि + अहम्

५. कौमुद्यायाति

कौमुदी + आयाति

यव र ल

पूर्व आधा

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

६. अस्त्यात्मा

= आस्ते + आत्मा

७. वद्ध्वागमनम्

वध्यु + आगमनम्

८. इत्याचरति

इति + आपरति

९. गुर्वाज्ञा

१०. दद्ध्यत्र

११. वंशयायाति

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

१२. ह्ययम्

१३. अस्त्यनुरागः

१४. पित्राज्ञा

१५. खल्वत्र

१६. अत्युत्तमः

१७. लाकारः

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

१८. इत्यपि

१९. पित्रधीनम्

२०. पत्यादेशः

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

६. तनु + अङ्गः ।

७ मनु+आदिः ।

८. वधू + अलङ्कारः ।

९. अभि+उदयः ।

१० कामिनी + उदयः ।

११. पितृ + आज्ञा ।

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

१२. जननी + आगच्छति ।

१३. हरी + आगच्छतः ।

१४. नदी + आवहति ।

१५. कान्ति + आभा ।

१६. भानु + आभा ।

१७. गुरु + आस्था ।

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

१८ भ्रातृ + आशा ।

१९. दुहितृ + ईशः ।

२०. गृहेषु + आसक्तः ।

२१. लृ + आकारः ।

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

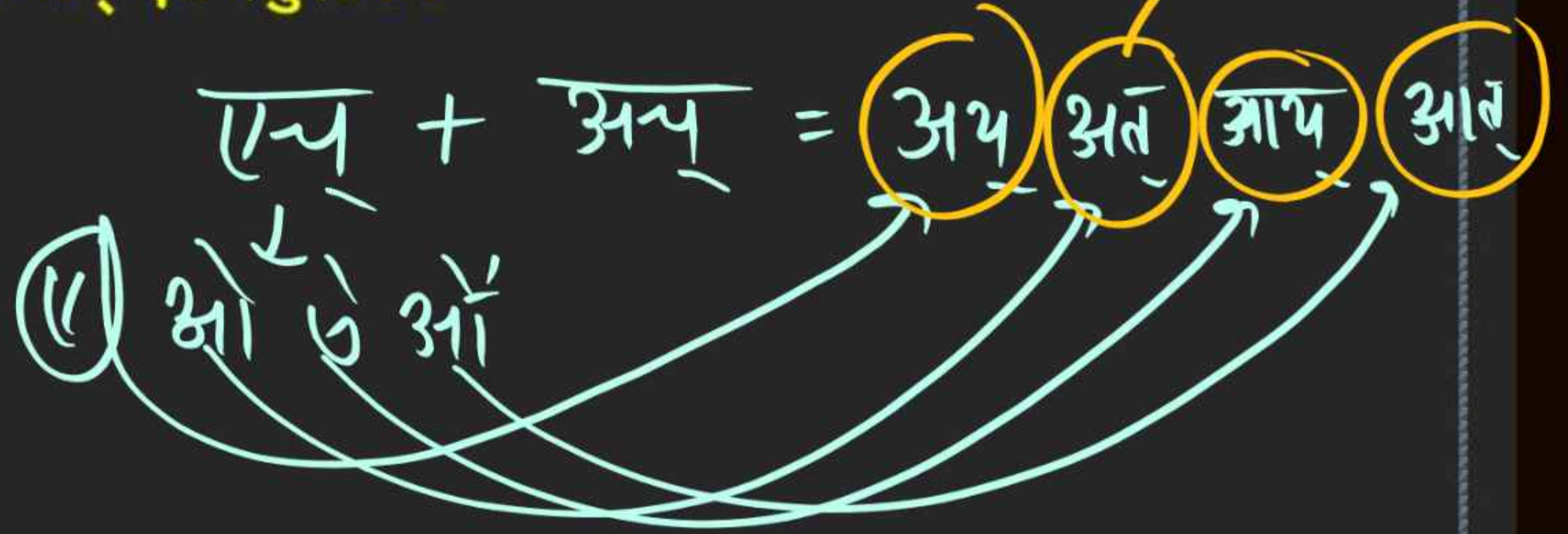
अयाद्यादेशविधायकं विधिसूत्रम्

एचोऽयवायावः ६।१।७८ ॥

एचः क्रमादय् अव् आय् आव् एते स्युरचि ।

वार्ता

अव् आत्

DSSSB TGT & PGT संस्कृत SCHOLAR BATCH

नियमविधायकं परिभाषासूत्रम्

यथासङ्ख्यमनुदेशः समानाम् १।३।१०॥

समसम्बन्धी विधिर्यथासङ्ख्यं स्यात्।

हरये । विष्णवे । नायकः । पावकः ।

—

DSSSB TGT & PGT संस्कृत SCHOLAR BATCH

अवावादेशविधायकं विधिसूत्रम्

वान्तो यि प्रत्यये ६ । १ ॥ ७९ ॥

यकारादौ प्रत्यये परे ओदौ तोरव आव एतौ स्तः ।

गव्यम् । नाव्यम् । वार्तिकम् । अध्वपरिमाणे च । गव्यूतिः ।

ओ + यम्

ओ + यम्

ओ

ओ

+ य प्रत्ययार्थ = अव / आ

भाषा
व्याकरणे ज्ञेयं यूतिः

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

गुणसंज्ञाविधायकं सञ्ज्ञासूत्रम्

अदेङ् गुणः । १।१।२॥

अत् एङ् चं गुणसञ्ज्ञः स्यात्।

अत् एङ्
अ ए ओ ऋ, ॐ

इत्

इत् + 18
अत् + 18

अत्

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

नियमसूत्रम्

तपरस्तत्कालस्य १।१।७० ॥

तः परो यस्मात् स च तात्परश्चोच्चार्यमाणसमकालस्यैव सञ्ज्ञा स्यात् ।

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

गुणविधायकं विधिसूत्रम्

आद्गुणः ६।१।८७ ॥

अवर्णादिचि परे पूर्वपरयोरेको गुण आदेशः स्यात् ।

उपेन्द्रः । गङ्गोदकम् ।

महा + ईशः

महेशः

आत् + गुणः

पञ्चमी विधायकं

अवर्णात् + अच् = गुण

१८ प्रकार

अ ए ओ

रामाद् / रामात्
रामुप्

(Tikh) पूर्व पर्यायः

$$\text{दूक} + \text{अम} = \text{अप}$$

अप + इन्द्रः

$$\boxed{\text{अ} + \text{इ}} = \text{अ} \text{ (१) } \text{अ} + \text{अ} = \text{अप-इन्द्रः}$$

अप इन्द्रः

$$\text{अप} + \text{अम} = \text{अप-अम}$$

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

(क) निम्नलिखित प्रयोगों की सिद्धि करें-

महा+उत्सवः

हित+उपदेशः

सूर्य उदयः

गण+उत्तमः

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

तथा+इति

यथा+इच्छम्

यज्ञ + उपवीतम्

दया+उदयः

उमा+ईशः

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

गज + इन्द्रः

'महा + ऊर्मिः

(ख) निम्नलिखित प्रयोगों में सन्धिविच्छेद पूर्वक सूत्र लगाकर सन्धि करें:-

भारतेतिहासः

स्वच्छोदकम्

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

उमेशः

तवोत्साहः

निम्नोर्ध्वम्

नोपलब्धिः

महेन्द्रः

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

उष्णोदकम्

तवेह

गणेशः

परमेश्वरः

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

गुणोपेतम्

रामेति

चेति

परमोत्कृष्टम्

DSSSB TGT & PGT संस्कृत SCHOLAR BATCH

इत्संज्ञाविधायकं संज्ञासूत्रम्

२८.

उपदेशोऽजनुनासिक इत् ११३।२॥

स्वरा की इत्

हलन्त्ये

हयवर्णे

लण

ल + अ + ण

वै = इ, उ

उपदेशोऽनुनासिकोऽजित्संज्ञः स्यात् । प्रतिज्ञानुनासिक्याः पाणिनीयाः ।
लणसूत्रस्थावर्णेन सहोच्चार्यमाणो रेफो रलयोः संज्ञा ।

लण
ल + अ + ण

वै = इ, उ

लणमक्षये त अ इत्संज्ञकः

हकारादिषु अकार उच्चारणार्थे-

ॐ शं अ

कृष्ण + केरु:

अ + केरु = अ ए ओ
कपठ मूर्धा कपठ कपठ कपठ
अ

कृष्णः

अरं

तव + लृकारः :

अ + लृ = अ ए ओ

कृ० फल

कृ० तीव्र

कृ० ओ०

तेजकार: अल

रपरविधायकं विधिसूत्रम्

२९.

उरण् रपरः १।११५१॥

ऋ इति त्रिंशतः संज्ञेत्युक्तम् ।

तत्स्थाने योऽण् स रपरः सन्नेव प्रवर्तते । कृष्णार्द्धिः । तवल्लकारः ।

३० १५६
३ः ३१०। २५२ः
१२३
अ २ ३
अर ३१०।
इर २५२।
उर ३१०।

मात्रे = मात्रेः
पित्रे = पित्रेः

अ २ ३१०।
अ २ ३१०।
अ २ ३१०।

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

(क) निम्नलिखित प्रयोगों की सिद्धि करें-

राजा + ऋषि:

वसन्त + ऋतु:

देव + ऋषि:

ब्रह्म + ऋषि:

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

मम+लकारः

(ख) निम्नलिखित प्रयोगों का सन्धिविच्छेद कर सूत्रनिर्देशनपूर्वक सन्धि करें।

पुण्यर्द्धिः

ममल्वर्णः

तवलदन्तः

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

ग्रीष्मर्तुः

सप्तर्षिः